

Výživa člověka

Původ člověka

- Původ rodu HOMO (předchůdci byli hmyzožravci)
- Hominizační proces
- Jak jedli naši dávní předkové - paleodieta (lověc - sběrač)
- Přejít k primitivnímu zemědělství, počátek pěstování obilnin

Výživová doporučení

- Ve formě PYRAMIDY
- 6 potravinových skupin
- 5 x denně porci ovoce nebo zeleniny (500g za den)

Výživa podle modelu pyramidy

	6700 kJ Ženy, starší lidé	9200 kJ Děti- starší školní věk, dospívající dívky, fyz.aktivní ženy, většina mužů	11800 kJ Dospívající chlapci, fyzicky aktivní muži
obiloviny	6	9	11
zelenina	3	4	5
ovoce	2	3	4
mléko a ml. výrobky	2 - 3	2 - 3	2 - 3
maso a ekvivalenty	1 - 2 po 70 - 80 g	1 - 2 po 80 - 90 g	1 - 2 po 90 - 120 g

Velikost porcí

obiloviny	1 krajíc chleba 50 g, 1 rohlík, 125 g těstovin nebo rýže
zelenina	100 g kus, 125 g brambor, 1 sklenice 100% šťávy
ovoce	100 g kus, miska drobného ovoce, 1 sklenice 100% šťávy
mléko a ml. výrobky	1 sklenice - 250 ml, 1 jogurt 200 ml sýr 55g, tvaroh 40g
maso, ryby, luštěniny, vejce	80 - 100g masa, 1 vejce, miska luštěnin
volné tuky	10 g
cukr	10 g

Složky výživy

- Voda
- Sacharidy, lipidy, proteiny - trojpoměr hlavních živin je nejdůležitější
- Vitaminy, minerální látky - ochranná funkce Ca, vit. B₆, kys. Listová, vit. B₁₂
- Vlákna (25 - 38 g)
- Fytochemické látky - antikancerogenní a antimutagenní účinky u rostlinné potravy
- Aditiva - co nejméně dusitany → nitrosaminy
- Látky kontaminující - plísně, PAU, ftaláty

Trojpoměr základních živin

- Je nejdůležitější v prevenci „civilizačních chorob“
- Pro dospělé:

Proteiny : lipidy : sacharidy

15 : 30 : 55 % CEP

CEP = celkový energetický příjem

Hmotnostní poměr:

na 1g P a 1g L připadají 4g S

Potřeba proteinů

- 10 - 15 % celkového energetického příjmu
- U dospělých:
0,75 - 0,8 g/ kg hmotnosti a den
- U nemocných:
1 g/ kg hmotnosti a den
- U sportovců:
k nárůstu svaloviny do 1,5 g/kg a den, vyšší příjem proteinů je škodlivý

Potřeba lipidů

- Do 30% celkového energetického příjmu
- U dospělých přibližně 1g lipidů / kg tělesné hmotnosti
- Denní potřeba esenciálních MK (k. linolová, k. α -linolenová): 1 - 2 polévkové lžíce rostlinného oleje

Potřeba sacharidů

- Sacharidy by měly tvořit asi 55% CEP
- Glykemický index: hodnotí vzestup glykémie po požití určité potraviny v porovnání s referenční glukózou
- Žádoucí jsou potraviny s nízkým GI
  - Pivo 110, Glukóza 100, Brambory pečené 95, Bramborová kaše 90
  - Meloun vodní 75, Bílý chléb 70
  - Celozrnný chléb 65, Brambory vařené ve slupce 65, Bílá dlouhá rýže 60
  - Vařené bílé těstoviny 55, Rýže natural 50
  - Špagety al dente 45, Fazole červené 40
  - Hrách sušený vařený 35, Čočka 29
  - Čokoláda hořká 70% kakaa 22
  - Meruňky 20, Burské oříčky 20
  - Cibule, česnek, kořenová zelenina, rajčata, lilky, paprika, zelí, brokolice 10
- Vzestup glykémie je spjat s vzestupem hladiny inzulínu v krvi

Alternativní výživa

- Lakto-ovo-vegetariánství lze akceptovat jako plnohodnotný stravovací režim
- U přísnějších alternativních stravovacích režimů může docházet k deficitům určitých nutrientů, pro děti zcela nevhodné (aminokyseliny, Fe, Ca, I, ...)

Energetický metabolismus

- U dospělých má být příjem a výdej E v rovnováze
- Je-li příjem $>$ výdej $\rightarrow$ nárůst hmotnosti
- Je-li příjem $<$ výdej $\rightarrow$ pokles hmotnosti
- U dětí je nutné počítat s růstem, nároky na E jsou relativně vyšší

BMI

- BMI = tělesná hmotnost (kg) / výška(m)²
  - Norma: 18,5 - 24,9
  - Nadváha: 25,0 - 29,9
  - Obezita: > 30
- Tělesná hmotnost je nejdůležitějším ukazatelem přiměřenosti energetického příjmu. V případě podváhy či klesající hmotnosti je třeba stávající energetickou dávku zvýšit a při obezitě a nadváze naopak snížit.